

ПРОЦЕС ГУМАНІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА

Актуальність теми обумовлена процесом переходу суспільства до якісно нової епохи – інформаційного суспільства, основними рисами якого є його інформатизація, створення нових інтелектуальних технологій, прискорення темпів розвитку техніки, перетворення інформації у найважливіший глобальний ресурс людства. Науково-технічний прогрес, який іде паралельно інформатизації суспільства, є також найважливішим чинником, що впливає на розвиток вищої професійної освіти.

Прогресуюча техніка світу визначає переважно інженерну спрямованість спеціальної освіти.

Приблизно з початку 80-х років у розвинених країнах спостерігалось включення як обов'язкового компонента програми підготовки майбутніх інженерів дисциплін гуманітарного, загальнолюдського. У 90-і роки в суспільній свідомості пострадянського індивіда намітився перелом: після довгих десятиріч, на протязі яких суспільство було орієнтовано на суто технократичні підходи, виявилось, будь-який навчальний процес передбачає наявність вихідних положень, які лежать в основі відбору змісту, організації і здійснення процесу навчання. Це ті нормативні основи, які базуються на ві

3 прийняттям болонської конвенції та з переходом на принципово нову систему навчання Україна зустрілась з певними труднощами. Очевидними стали суперечності між переходом на якісно нові основи процесу інформатизації освіти актуалізує розробку підходів до використання потенціалу інформаційних технологій навчання для розвитку особистості студентів, підвищення рівня креативності їхнього мислення, формування умінь розробляти стратегію пошуку вирішення як навчальних, так і практичних завдань, прогнозувати результати реалізації прийнятих рішень на основі моделювання досліджуваних об'єктів, явищ, процесів, взаємозв'язків між ними.

Тому при виборі пріоритетів у цьому відношенні необхідно концентрувати увагу насамперед не стільки на технології навчання, скільки на особистості студентів, на спрямованому у них творчому мисленні.

Орієнтація на активне, контекстне навчання стає одним із значущих компонентів стратегії перебудови професійної освіти у вищій школі (О.О. Вербицький, О.О. Тюков, С.Д. Неверкович, В.С. Лазарев, О.С. Анісімов, Ю.В. Громико). Підготовка фахівців у ВНЗ проводиться на основі комунікативної спрямованості навчання, яка пов'язана з формуванням комунікативної компетенції з метою розвитку пізнавальних процесів, мовної активності, творчого мислення (О.О. Леонтєв, С.І. Пасов, Г.А. Кітайгородська, М.Н. Вятюгін, В.Г. Костомаров, Д.І. Мітрофанова). Професійно-орієнтована настанова навчання визначає інтеграцію мови в систему професійної підготовки учнів з метою досягнення реальних практичних завдань у професійній діяльності.

Отже, володіння не лише інформаційними, а й комунікативними технологіями, високий розвиток соціокультурної свідомості, вміння орієнтуватись у суспільних процесах – все це повинно стати невід'ємними рисами студента вищої інженерно-технічної школи.

Етимологія слова інженер (від латинського *ingenium* – здібність, винахідливість) припускає, що людина, яка оволоділа інженерною спеціальністю, володіє широким набором різних видів винахідливості. Підготовка інженерних кадрів повинна обов'язково виходити з подвійності природи техніки, тобто з її об'єктивного і суб'єктивного компонентів [4].

Об'єктивність техніки полягає у тому, що вона проектується, виробляється і експлуатується на основі законів природознавства; суб'єктивність – у тому, що людина на всіх стадіях життєвого циклу. Якість проєктованих технічних систем, їх ефективність багато в чому визначаються особистісними характеристиками людей, оскільки саме люди враховують міру своєї активності, ступені напруження. Означені фактори ведуть до глибокої, багаторівневої зміни соціальної системи, зміни середовища, під впливом якого змінюється особистість. Розглядаючи інформаційне середовище освітньої установи як комплекс спеціально організованих компонентів, що забезпечують інтеграцію інформаційних технологій в освітній процес з метою підвищення його ефективності, виникає необхідність у формуванні разом з цим культурологічної, соціологічної, психологічної, наукової компетенції.

У зв'язку з цим у питаннях, пов'язаних з підготовкою інженерних кадрів, нам видається своєчасним і важливим підкреслити актуальність проблеми гуманізації інженерно-технічної освіти [1, 2].

Гуманізація є сукупністю філософських, гносеологічних, психологічних, соціокультурних, правових поглядів, які обумовлюють цілі і завдання вищої школи з метою підготовки і виховання майбутнього фахівця як творчої особи. Гуманізація освіти – це, передусім, орієнтація освітньої системи і всього освітнього процесу на розвиток і становлення відносин взаємної поваги учнів і педагогів, заснованої на повазі прав кожної людини; на збереження і зміцнення їхнього здоров'я, відчуття власної гідності і розвитку особистісного потенціалу. [7]. Саме така освіта гарантує учням право вибору індивідуального шляху розвитку. Формування зрілого фахівця на основі гуманізації вищої освіти є складним процесом, у ході якого реалізується внутрішня чуйність людини, її ділові якості, інтелектуальні можливості і особисті цілі.

У широкому аспекті гуманізація вищої освіти виступає як прояв загальної тенденції зростання ролі людського фактора у всіх видах діяльності. Посилення ролі науки у здійсненні переходу людства на новий рівень науково-технічного прогресу висувало на перший план питання про соціальну цінність науки, співвідношення її розвитку із значенням людського буття.

Гуманізація освіти передбачає єдність загальнокультурного, соціально етичного і професійного розвитку особистості. Цей соціально-педагогічний принцип вимагає перегляду цілей, змісту і технологій освіти.

Найважливішими методологічними аспектами гуманізації вищої освіти є:

- забезпечення здатності вищої освіти формувати інтелектуальний потенціал нації з урахуванням змін у виробництві, науці, техніці, інформаційній і комп'ютерній технології;
- створення системи освіти, відповідної потребам ХХІ століття;
- формування і стимулювання попиту на інтелектуальний товар з урахуванням багаторівневої форми підготовки бакалаврів, фахівців, магістрів;
- формування нового економічного і політичного мислення, затвердження нового соціального статусу особистості, усвідомлення того, що інтелектуальний капітал є головним стратегічним ресурсом нації [7].

Парадигма вищої інженерно-технічної освіти включає формування особистості, яка володіє когнітивною ментальністю, культурними значеннями і цінностями, культурними нормами і орієнтирами (культура праці, дозвілля, побуту, спілкування і т. ін.); орієнтацію на соціокультурне середовище; формування іміджу студента і ВНЗ. У центрі гуманітарної парадигми завжди знаходиться індивід, особистість, індивідуальність. Формування культури в контексті гуманізації пов'язано з перспективними інформаційними технологіями і інтелектуальними системами викладання, сферою культурної освіти, перетворенням інженерної діяльності у вищий зразок людської культури.

Необхідне нове бачення цілісного і багатозначного світу, подолання порушення гармонії між культурою, наукою і технічною діяльністю, тому на сучасному етапі гуманізація інженерної освіти проходить через культуру і духовне начало.

Людина орієнтується на гуманітарні моделі пізнання, які включають такі аспекти як: мистецтво, естетичні, етичні, метафізичні, політичні і соціологічні знання.

Іншими словами інженерна освіта на сучасному етапі разом з фундаментальними знаннями за обраною спеціальністю повинна містити також знання за так званих "людськими" дисциплінами: історія, філософія, література, мистецтво, естетика, етика, психологія, соціологія, політологія, економіка, право, фізика, математика, інформатика, комп'ютерна графіка, і т. ін.

Розглянемо роль означених дисциплін у системі інженерно-технічної освіти.

Загальновідомо, що інженер – це професія соціотехнічна: 50% його роботи припадає на техніку, 50% – на взаємодію з іншими людьми.

Соціо-психологічна культура інженера включає розуміння і врахування закономірностей і особливостей функціонування людини в соціо-психологічній системі. Адже, передусім від інженерно-к без психологічних і соціальних знань також неможливе професійне самовдосконалення інженера, як невід'ємного компонента підготовки фахівців.

Психолого-педагогічні дослідження у різних системах праці свідчать, що професійне самовдосконалення завжди є результатом усвідомленої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем. Отже, самовдосконалення – явище особистісно-соціальне, джерела якого знаходяться у соціальному оточенні індивіда. Самовдосконалення як соціальний процес базується на вимогах суспільства. Надзвичайно великий вплив філософії на процес етичного виховання студентів, їхньої соціальної відповідальності.

Філософською основою гуманізації вищої освіти є вчення про людину і гуманізм як прогресивний напрям світової думки, що має загальнолюдський характер.

Гуманізм як ідейно ціннісний комплекс включає всі вищі цінності, винайдені людством на довгому і суперечливому шляху свого розвитку і які одержали назву загальнолюдських; людинолюбство, свобода і справедливість, гідність людської особистості, працьовитість, рівність і братство, колективізм та інтернаціоналізм і т. ін.

Гуманістичний світогляд як узагальнена система поглядів, переконань, ідеалів будеться навколо одного центру – людини. Якщо гуманізм – це система певних поглядів на світ, то саме людина виявляється системотворчим фактором, ядром гуманістичного світогляду. При цьому її відношення містять не тільки оцінку світу, але і оцінку свого місця в довкіллі. Отже, в гуманістичному світогляді якраз і знаходяться своє відображення багатоманітне ставлення людини, до суспільства, духовних цінностей, діяльності, тобто, по суті, до всього світу в цілому.

Найважливішим завданням гуманітарної підготовки студентів є розвиток світогляду молодих фахівців.

У процесі становлення світогляду відбувається послідовне формування таких якостей особистості, як відчуття новизни, реалізму і сміливості в постановці і вирішенні різних питань, тобто відбудування світоглядного аспекту освіти майбутніх фахівців необхідно враховувати три взаємозв'язані аспекти філософського світогляду: власне світоглядний, методологічний і етичний [4].

Власне світоглядний аспект передбачає освоєння студентами суми знань, які відображають як загальну сучасну картину світу, так і соціальну дійсність.

Водночас із сумою знань студент повинен оволодіти і основні закони наукового мислення, його творчий характер. Проте, найголовніше, знанням може називатись тільки те знання, яке пройшло череду формальних відносин між людьми, формується здатність до правильної розстановки цінностей, уявлення про культуру як про вираження загальнолюдського інтересу з метою створення стимулів до самовдосконалення і самоосвіти, глибока система політичних поглядів і оцінок. Це, у свою чергу сприяє формуванню спеціалістів як інтелектуальних, творчих особистостей, готових вирішувати складні науково-технічні проблеми, усвідомлювати соціальне значення цієї діяльності і брати відповідальність перед суспільством за прийняті рішення.

На сучасному етапі розвитку науки на передній план виходить інтенсивний розвиток технократичного мислення, що часто руйнівню впливає на духовні загальнолюдські цінності. Саме тому професійна підготовка фахівців інженерно-технічного профілю, не підкріплена гуманітарними знаннями, може привести до того, що результати інженерної діяльності суперечитимуть інтересам формування соціокультурного середовища ХХІ століття.

Тобто гуманізація інженерно-технічної освіти здійснюється передусім шляхом забезпечення навчально-освітнього процесу викладанням дисциплін гуманітарного циклу, загальнонаукового циклу, а також соціально-економічних дисциплін, у контексті яких у людини як об'єкта виховного впливу долаються особистісні бар'єри спілкування у системі суспільних відносин, відчужені формальні відносини між людьми, формується здатність до правильної розстановки цінностей, уявлення про культуру як про вираження загальнолюдського інтересу з метою створення стимулів до самовдосконалення і самоосвіти, глибока система політичних поглядів і оцінок. Це, у свою чергу сприяє формуванню спеціалістів як інтелектуальних, творчих особистостей, готових вирішувати складні науково-технічні проблеми, усвідомлювати соціальне значення цієї діяльності і брати відповідальність перед суспільством за прийняті рішення.

Таким чином, у ході наукових і методологічних досліджень поступово формується світогляд гуманістичного образ науки, і становлення наукового світогляду є основою процесу гуманізації сучасної вищої інженерної освіти, що сприяє формуванню нової моделі сучасного інженера, адекватного умовам переходу до інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицька Л.А., Касевич В.Б., О месте гуманитарных наук в системе знаний/ Высшее образование в России.– 2003. – №1. – С. 21-30.
2. Воронкова В.Г. Гуманитарный дискурс инженерного образования в ХХІ веке/ Высшее образование в России. – 2001.– №3.– С. 32-39.
3. Дмитриева М.А. Психология труда и инженерная психология. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1979. – 220 с.
4. Инженер и культура. Сборник трудов научной конференции. – Минск, 1994. 168 с.
5. Материалы Всероссийской научно-практической конференции "Философские и психолого-педагогические проблемы высшего образования", 2001 г. Северокавказский государственный технический университет.
6. Психология и педагогика // Под ред. К.А. Абульхановой. – М.: Совершенство, 1998. – 410 с.
7. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
8. Хаккер В. Инженерная психология и психология труда. – М.: Машиностроение, 1985. – 345 с.

РЕЗЮМЕ

Подано до редакції 07.02.09

Статья посвящена проблеме формирования социокультурного мировоззрения современного специалиста с высшим техническим образованием. Раскрыто понятие гуманизации, показана

актуальность и своевременность процесса гуманизации в образовании. Охарактеризованы пути достижения студентами социокультурного мировоззрения посредством включения в образовательные программы дисциплин гуманитарного, общенаучного и социально-экономического цикла.

РЕЗЮМЕ

У статті йдеться про проблему формування соціокультурного світогляду сучасного спеціаліста з вищою технічною освітою. Розкрито поняття гуманізація, показана актуальність і своєчасність процесу гуманізації в освіті. Охарактеризовано шляхи досягнення студентами соціокультурного світогляду за допомогою включення в освітні програми дисциплін гуманітарного, загальнонаукового та соціально-економічного циклу.

SUMMARY

The article is devoted to the problem of forming sociocultural outlook of modern specialist with a technical university degree. It specifies the concept of humanizing; demonstrates actuality and timeliness of the process of humanizing in education; characterizes some ways of developing students' sociocultural outlook by means of introducing the Humanities, Sciences, Social and Economic Subjects into educational programs.
